

Recensies door broeder Frans Berkelmans

Barend Schuurman, Bachs Cantates. Toen en nu. Met een voorwoord van Philippe Herreweghe.

Willem Jan Otten, Zondagmorgen. Over het missen van God.

Hoe concurreren geloof en kunst? De dichter en denker Willem Jan Otten miste tijdens de pandemie de kerkelijke zondagsviering, wat hem deed reflecteren op hetgeen hij miste.

Barend Schuurman, dirigent van de Rotterdamse Laurens Cantorij, befaamd om zijn maandelijks cantatediensten, schreef een monumentaal werk met teksten en commentaren over Bachs cantates. Barend Schuurmans boek kreeg een voorwoord mee van zijn vakgenoot en geestverwant Philippe Herreweghe, die in de luttele bladzijden van dit woord vooraf zijn hart luchtte over de discrepantie tussen tekst en muziek die hem in Bachs cantates stoorde: «Staat Bachs spirituele denk- en gevoelswereld niet steeds onoverbrugbaar verder af van de onze?» Als kernpunt noemt hij – en Barend Schuurman blijkt zijn gevoelens te delen (zie o.m. p. 16) – : «Dat wij als schuldige zondaars dank zij Jezus' kruisdood zullen herrijzen tot eeuwig leven. Ik hoop dat ik het goed samenvat en zou wensen dat het waar was, maar ik begrijp het niet.» (p. 12).

De dichter Willem Jan Otten, die reflecteert op het liturgisch gebeuren dat hij tijdens de pandemie miste, is vertrouwd met een dergelijke reactie. Maar hij kent het adagium: geloof is uit het gehoor; en: bij geloven komt het erop aan of je van 'begrijpen' *verstaan* weet te maken. Sprekend over de wekelijkse misviering, schrijft hij: «Elke mis is [...] de theatrale, maar trage, aandachtige symbolische voltrekking van steeds dezelfde onaanvaardbare gebeurtenis die nooit helemaal ten volle door wie dan ook begrepen is, evenzeer mythisch als historisch: de rituele voltrekking van de dood van God, in de vorm van een moord, te plegen door mensen die bang en laf zijn, en die om vergeving zullen vragen bij diezelfde God.– Ze zijn al vergeven, maar hoe leg je dat uit.» (p. 11).

Het christelijk geloof is niet meer vanzelfsprekend. Veel mensen voelen zich ervan vervreemd maar ervaren wel een transcendente dimensie in de kunsten. Ook een gelovige is niet immuun voor geloofstwijfel, maar hij beseft dat oude bronteksten niet zonder een stevige scheut hermeneutiek toegankelijk zijn. Dat geldt voor de piëtistische cantate-libretto's zo goed als voor de psalmen, die immers vaak bol staan van agressie en vervloekingen.

Het christelijk geloof heeft Bach tot zijn scheppingen geïnspireerd, maar dat geloof is blijkbaar geen voorwaarde om deze muziek te waarderen en volmaakt te vertolken. Geloof en kunst zijn twee, ze kunnen elkaar niet vervangen.

Barend Schuurman verdiept het verstaan van Bachs kunst aanzienlijk. Intussen waagt Willem Jan Otten een serieuze poging om het christelijk geloof ondanks

zijn onbegrijpelijkheid ter sprake te brengen, een waagstuk waarin hij wonderwel slaagt dankzij zijn verbluffende verbeelding en verrukkelijk lenige pen. Hij ontwapent het kokette ongeloof van intellectuelen, die door het geloof van de jongste generatie inmiddels alweer als door de tijd ingehaald lijkt te worden. De modes wisselen snel. Elk van beide boeken verdient niettemin een geestdriftige aanbeveling.